

DERLEME MAKALE

Yaşlıların Dijitalleşme Profili ve 'Gri Dijital Şiddet'

Hatice OĞUZ ÖZGÜR*

^aIsparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uluborlu Selahattin Karasoy Meslek Yüksekokulu, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon Programı - Isparta/Türkiye

ORCID ID: [0000-0001-5901-3488](https://orcid.org/0000-0001-5901-3488)

ÖZET

Gündelik yaşamın çeşitli alanlarında birtakım ihtiyaçları gidermek amacıyla yaygın biçimde kullanılan dijital teknolojiler hemen her yaş grubu için farklı ve önemli işlevlere sahiptir. Bu çalışmada yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanım durumları, hangi dijital teknolojileri ne amaçla sıklıkla kullandıkları üzerinden açıklanırken; bu teknolojileri kullanımları sürecinde deneyimledikleri şiddet eylemlerine açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaç çerçevesinde sistematik biçimde literatür taraması yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) da son yıllarda düzenli olarak yayımladığı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerinden de yararlanılarak mukayese yapabilmek amacıyla özellikle 2011 yılı ve sonrasındaki çalışmalardan yaşlıların dijital teknolojileri kullanımlarını ve dijital şiddet deneyimlerini konu alan araştırmalar incelenmiştir. Yaşlıların dijital teknolojileri, özellikle de interneti kullanımlarına dair araştırmaların son yıllarda artmış olduğu görülmektedir. Bunlara göre yaşlıların dijital teknolojileri kullanımları her geçen yıl artmaktadır. Özellikle TÜİK'in ilgili istatistiklerinde de bu durum gözlemlenebilmektedir. Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım amaçları genellikle aile üyeleri, arkadaşlar veya akrabalar ile iletişim kurma, sosyalleşme, bilgi edinme, resmi işlemleri (hastane randevusu alma, fatura ödeme vs.) yapma gibi ihtiyaçları gidermeyi kapsamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirirken de son yıllarda akıllı cep telefonları, bilgisayarlar gibi internet kullanımlarına da olanak sağlayan araçları tercih etmektedirler. Bu bulgulara ek olarak, ilgili araştırmalarda, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanım yoğunluklarının artmasıyla dijital ortamda istenmeyen bazı eylemleri de deneyimledikleri açıklanmaktadır. Bu olumsuz deneyimler çalışmada 'gri dijital şiddet' olarak betimlenmiştir. Dijital teknolojileri kötü niyetle kullananlar tarafından, yaşlılar zaman zaman kandırma, dolandırıcılık, hakaret, aşağılama gibi eylemlere maruz bırakılmaktadır. Benzer bulguları açıklayan araştırmalar göstermektedir ki günümüzün önemli sorunlarından biri olarak nitelendirilen dijital şiddet, yalnızca gençlerin değil yaşlıların da dijital güvenliğini tehdit etmektedir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 06 Aralık 2023
Kabul 28 Mayıs 2024

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlılık dönemi
Dijital şiddet
Gri dijital şiddet
Yaşlıların dijitalleşme profili
Dijital güvenlik

Digitalisation Profile of the Elderly and 'Grey Digital Violence'

ABSTRACT

Digital technologies which are widely used to fulfil certain needs in various areas of daily life have different and important functions for almost every age group. In this study, the use of digital technologies by elderly individuals is explained in terms of which digital technologies they use frequently and for what purpose, and the acts of violence they experience during the use of these technologies are clarified. In order to make comparisons, the studies on the use of digital technologies and experiences of digital violence by the elderly, especially as of 2011 were examined by using the data of the Household Information Technologies Usage Survey, which has been published regularly by the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) in recent years. It is seen that research on the use of digital technologies, especially the Internet, by the elderly has increased in recent years. According to these studies, the use of digital technologies by the elderly is increasing every year. This situation can be observed especially in the relevant statistics of the TURKSTAT. The purposes of the elderly to use digital technologies generally meet their needs such as communicating with family members, friends or relatives, socialising, obtaining information, making official transactions (making hospital appointments, paying bills, etc.). While realising these purposes, in recent years, they prefer tools such as smart mobile phones and computers that allow them to use the Internet. In addition to these

ARTICLE HISTORY

Received 06 December 2023
Accepted 28 May 2024

KEYWORDS

Old age
Digital violence
Grey digital violence
Digitalisation profile of the older adults
Digital security

*Bu çalışma, 26-28 Ekim 2023 tarihlerinde Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği, Gazi Üniversitesi ve Hacı Bayram Veli Üniversitesi işbirliği ile Ankara'da düzenlenen 12. Ulusal Yaşlılık Kongresi'nde sunulan "Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Durumları ve Dijital Şiddet Deneyimleri" isimli bildiriden uyarlanmıştır.

* Sorumlu Yazar e-mail: haticeoguz@isparta.edu.tr

Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi (Cite): Oğuz Özgür, H. (2024). Yaşlıların dijitalleşme profili ve 'gri dijital şiddet'. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 17(2), XXX-XXX.

findings, it is voiced in the related studies that the elderly also experience some undesirable actions in the digital environment with the increase in the intensity of their use of digital technologies. These negative experiences were described as 'grey digital violence' in the current study. The elderly are sometimes exposed to actions such as deception, fraud, insult and humiliation by those who use digital technologies with bad intentions. The studies reporting similar findings indicate that digital violence, which is characterised as today's one of the important problems, threatens the digital security of not only young people but also the elderly.

1.GİRİŞ

İnsan yaşamının doğal seyri nedeniyle yaşlılık, varoluşun son aşamasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün verileri, 65 yaş ve üzerindekiilerin yaşlı olarak kategorize edildiğini ve küresel nüfus içindeki paylarının arttığını göstermektedir. Önümüzdeki yıllarda, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu artışın hız kazanması beklenmektedir (WHO, 2020; Noiklueb, Boonlue & Srikaew, 2022). Birleşmiş Milletler (BM) nüfus projeksiyonlarına göre, 2022 yılında küresel nüfusun 782 milyon 998 bin 64'si yaşlı olmak üzere 7 milyar 975 milyon 105 bin 156 kişi olduğu öngörülmektedir. Bu tahminlere göre küresel nüfusun %9,8'ini yaşlılar oluşturmaktadır (BM, 2022). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 yılı istatistiklerine göre yaşlı nüfus olarak da adlandırılan 65 yaş ve üzeri nüfus son beş yılda %22,6 oranında artarak 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişiden 2022 yılında 8 milyon 451 bin 669 kişiye ulaşmıştır. 2017 yılında yaşlı nüfus toplam nüfusun %8,5'ini oluştururken, 2022 yılında bu oran %9,9'a yükselmiştir. Yaşlı nüfusun yaş grupları incelendiğinde, %64,5'inin 65-74 yaş grubunda, %27,7'sinin 75-84 yaş grubunda ve %7,9'unun 85 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusunun genel nüfusa oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2023a). Bu veriler, yaşlıların toplumsal yapı içinde önemli bir nüfus grubunu temsil ettiğinin göstergesidir.

Genel olarak yaşlılık, insanların fiziksel ve bilişsel görevleri yerine getirme becerilerini kaybettikleri, sağlıklarının bozulduğu, sorumluluklarının ve statülerinin değiştiği bir kayıp dönemidir. Yaşın ilerlemesine göre yaşlılık, insanların yaşamlarındaki kayıplara katlandıkları, bağımlılıklarını yeniden kazandıkları ve fiziksel, bilişsel ve sosyal bağımsızlıklarını kaybettikleri yaşam boyu süren bir değişim sürecinin son aşamasıdır (İçli, 2016; Terkeş & Bektaş, 2016; Umutlu & Tekin Epik, 2019; Başpınar, Şengelen & Aslan, 2020).

Yaşam boyunca edinilen bireysel ve sosyal deneyimler, yaşlıların karşılaştığı fiziksel, bilişsel ve sosyal değişimler nedeniyle yaşlanma sürecini anlamlandırmaya yardımcı olmak için çok önemlidir (Görgün Baran, 2008). Yaşlılığın oluşumuna dair algının, sosyalleşme sürecinde edinilen her şeyle şekillendiği yorumu bir yana, sanayileşme, kentleşme ve modernleşmenin getirdiği sosyal, kültürel, teknolojik ve ekonomik değişimler yaşlıların düşünme, yaşama ve yaşlılık algısını değiştirmektedir (Şentürk, 2018). Özellikle yeni teknolojilerle günlük yaşama dair birçok pratik farklılaşmış durumdadır; daha özeldir dijitalleşen bilgi iletişim teknolojilerinin sosyal etkileşimlerdeki yaygınlığı, insanların günlük rutinlerini, yaşam tarzlarını, bilgi edinme yöntemlerini, iletişim tarzlarını ve hayatlarının diğer yönlerini birçok bakımdan

etkilemiştir. Bu süreçte yaşlılar da yeni teknolojiyi öğrenmeyi ve kullanmayı gençlere göre daha zor bulmalarına rağmen, günlük rutinlerine uygun olduğunda bu modern araçlara uyum sağlamaya çalışmaktadır (Yüceer Kardeş & Akgül Gök, 2020; Uçak, 2021).

Dijitalleşmeye dair önemli gelişmeleri kaydetmiş toplumlarda yaşayan insanlar, bankacılık, alışveriş, sosyal etkileşimler, sağlık ve eğitim de dahil olmak üzere günlük faaliyetlerinin büyük bir kısmı için dijital teknolojiyi kullanarak ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Yengin, 2019). Sosyal ağ siteleri, görüntülü sohbet, e-posta ve akıllı telefonlar gibi dijital teknoloji ürünleri ve uygulamaları; gelenekler, iş uygulamaları ve neyin kabul edilebilir veya kabul edilemez olduğuna dair modası geçmiş kavramlar da dahil olmak üzere geçmişin birçok yönünü değiştirmiş ve değiştirmektedir (Francis, Ball, Kadylak & Cotten, 2019; Arklan, Rençber & Kartal, 2020).

Bu gelişmelere bağlı olarak dijitalleşme, günümüz bilgi toplumunda yaşlılığın sosyal yönünü öncelikli olarak hayata geçirmektedir. Çünkü sosyal bağlantıları sürdürmek, yaşlı insanların yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, yalnızlıktan kaçınabilmeleri, meşguliyet bulabilmeleri ve sosyal ortamlarında kendilerini başkalarına karşı sorumlu hissedebilmeleri için elzemdir. Bu davranışlar, dijital olmayan bir çağda yetişmiş ve şimdi hızla daha dijital hale gelen bir dünyada yaşayan yaşlı insanlar için hayatı anlamlandırma çabasıyla uyumludur. Bu durum, yaşlıların teknolojiyi genellikle bilgi edinme, başkalarıyla etkileşim kurma veya serbest zaman geçirme, eğlenme gibi belirli bir ihtiyacı karşılamak için kullandıkları gerçeğiyle desteklenmektedir (Leist, 2013; Çetin & Özgiden, 2013).

Yaşlıların topluma entegrasyonunu güçlendirmek adına, teknolojiye gelişmelere uyum sağlayabilmelerine, bunlarla birlikte öğrenme faaliyetlerini geliştirebilmelerine ve bunları kullanarak katılımı sürdürmelerine aktif yaşlanma süreçlerinde önem verilmektedir (Gonzales, Sharma & Galletta, 2012). Fakat doğdukları çağın teknolojik ürünlerinden çok daha farklı yeteneklere sahip olan teknolojik ürünlerle karşı karşıya olan yaşlı insanların, günümüze ait olan dijital teknolojileri benimsemelerinin ve kullanmalarının gençlerden farklı olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir (Tuna Uysal, 2020). Yaşlıların algılarının ve becerilerinin yaşla birlikte ne yönde değiştiğinin bu farklılığa katkıda bulunan önemli bir faktör olduğu iddia edilebilir. Bu nedenle, yaşlı insanların teknolojiye bakış açıları ve kullanma biçimleri kendilerine özgü kişisel, toplumsal ve fiziksel koşullara bağlıdır. Örneğin, yaşlı insanların yeni teknolojik araçları ve uygulamaları kullanmaları, fiziksel sorunlar ve azalan bilişsel kapasitelerinden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bununla birlikte, radyo, televizyon ve kısmen telefon da dahil olmak üzere çocukluklarında yaygın olan

cihazları kullanmaya daha açık oldukları gözlenmektedir (Ekici & Gümüş, 2016; Bayram & Arıcı, 2021).

Bu çalışmada, yaşlı bireylerin sosyalleşme pratiklerine, toplumun gereklerine uygun olarak yenilik kazandıran teknolojik araç ve uygulamaları kullanım alışkanlıklarına değinilmektedir. Bu temel amaç çerçevesinde özel olarak yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanırken karşılaşma risklerinin bulunduğu dijital şiddet olgusuna dair deneyimleri de aydınlatılmaktadır. Bu şiddet deneyimi, özgünlük kazandırmak amacıyla 'gri dijital şiddet' olarak nitelendirilmiştir. Dijital teknoloji kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte kendinden söz ettirmeye başlayan ve araştırmalara konu olan dijital şiddet, yalnızca genç bireyleri değil; dijital teknolojiyi kullanan hemen her yaş grubundan bireyi doğrudan veya dolaylı biçimde tehdit etmektedir. Bu çalışma da yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanım pratiklerini açıklarken, dijital şiddete dair deneyimlerini de literatür bilgisi göz önünde bulundurularak yordamayı hedeflemektedir. Böylece yaşlıların günümüzde karşı karşıya kalabilecekleri sorunlardan birine daha dikkat çekilmiş olacaktır.

2.YAŞLILARIN DİJİTALLEŞME PROFİLİ

Toplum ve teknoloji birbirinden bağımsız olmayan, karşılıklı olarak birbirini etkileyen olgulardır. Çok hızlı bir şekilde değişen ve gelişen teknolojik ürünler gündelik hayatın her alanının olmazsa olmaz parçaları haline gelmişlerdir (Çataloğlu, 2018). Yaşlılar tarafından teknolojik yeniliklerin çoğunlukla gençler için üretilen ürün ve hizmetler olduğu düşünülse (Özkan & Purutçuoğlu, 2010) de aslında bu yenilikler hemen herkesin talebine ve kullanımına hitap edecek kapsamdadır. Ayrıca konu yaşlılık özelinde tartışıldığında teknolojik araç ve uygulamalar, yaşlıların gündelik işlerini önemli derecede kolaylaştırmaktadır (Karasoy & Yıldırım, 2023). Hatta yaşlıların teknolojiyle birlikte daha bağımsız olduğu bile savunulabilir.

Yaşlıların yaşam kalitesini artırmak hedefiyle, faydalı teknik ürünlerin ve uygulamaların yaratılması, bunların dağıtımı ve dijital teknoloji fırsatlarının daha verimli kullanılması, sosyal uyum süreçlerini desteklemektedir (Bosma, Giezen-Biegstraaten, Spaltman & Stephan, 2000). Teknolojik araç ve uygulamalar aracılığıyla güvenlik, korunma, bağımsız yaşama, boş zamanı etkin değerlendirebilme, öğrenme faaliyetlerini sürdürebilme ve sosyal katılım gibi amaçları içeren eylemlerde fayda sağlamak için önemli olan husus yaşlıların bu teknolojileri benimsemesidir (Kalınkara & Sarı, 2018). Fakat teknoloji çok hızlı değiştiği ve ilerlediği için zaman zaman yaşlılar tarafından benimsenmesi güç olabilmektedir. Günümüzde yaşlılar televizyon, radyo ve telefon kullanımı yoluyla teknolojiyi sıklıkla hayatlarına dahil ederken; akıllı telefonlar, internet, mobil bankacılık ve otomatik bilet gişeleri gibi araçları kullanmak onlar için daha zorlayıcı olabilmektedir (Yıldırım & Kılıç, 2021; Demir Erbil & Hazer, 2021). Yaşlılar, çeşitli sorunlar nedeniyle bu ve benzeri teknolojileri kullanmakta zorlanmaktadır. Özellikle görme, işitme, anlama, kavrama ve el becerilerinin azalması; dijital teknoloji ürünlerinin teknik ve karmaşık içerikleri; teknolojiyi tehlikeli ve öğrenilmesi zor olarak gören tutumlar; ekonomik fırsatların yetersizliği nedeniyle ürüne erişememe ve satın almama; ürün veya hizmeti kullanmayı öğrenmek için

sosyal destek eksikliği ve uygulamayı yeterince güvenli bulmama gibi çeşitli nedenler bu kapsamda sıralanabilir (Özkan & Purutçuoğlu, 2010; Kalınkara & Sarı, 2018; Akbuğa, 2023).

Bilişsel ve fiziksel becerilerdeki yaşa bağlı değişikliklerin yanı sıra sosyoekonomik konumdaki değişimler de yaşlıların teknolojiyi nasıl kullandıkları üzerinde etkili olabilir. Teknoloji çağında, yaşlı insanlar "dijital göçmenler" (Prensky, 2001) olarak yeni rollerine uyum sağlamakta gençlere yani "dijital yerlilere" kıyasla daha fazla çaba harcamaktadır. Bunun nedeni, dikkat çekildiği üzere, yaşlanmaya bağlı hafıza kaybı, dikkat süresinin azalması, bilgi işleme hızının yavaşlaması ve yeni bilgileri öğrenmede göreceli zorluk gibi bir dizi faktördür (Cangöz, 2009). Ayrıca, bazı yaşlılar yanlış işlem yapma veya ekipmanı tahrip etme gibi endişeler nedeniyle (Demir Erbil & Hazer, 2021), bazı yaşlılar da çeşitli eksikliklerini örtbas etmenin bir yolu olarak dijital teknolojiyi kullanmaktan kaçınmaktadır (Millward, 2003). Teknoloji tabanlı öğrenme ve dijital okuryazarlığa uyum sağlama söz konusu olduğunda, yaşlılar bu araçlara daha az aşina oldukları için gençlere göre daha fazla yardıma ihtiyaç duymaktadır (Karabalut, 2015).

Yeni dijital teknolojilere uyum sağlayamamak aslında yaşlı bireyi sosyalleşmeden ve pratiklikten uzaklaştırmakla birlikte dijital kuşaklarla aralarında keskin bir dijital ayrışmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dijitalleşme sürecine dahil olan, gelişen teknolojileri öğrenme ve uygulama kapasiteleri sayesinde bir yandan, yaşlıların özgüvenleri ve yaşam kaliteleri büyük ölçüde artmaktadır; diğer yandan ise yaşlılar sosyal değişim durumlarına daha kolay uyum sağlamakta, kendilerini manevi açıdan daha güçlü hissetmekte ve yalnızlıklarını azaltmak için başkalarını teşvik etmeye daha istekli olmaktadır (Akyazı, 2018). Bu da teknolojinin yaşlıların hayatında önemli bir rol oynadığı argümanını ortaya çıkarmaktadır.

Yaşlıların, internet ve sosyal ağ kullanım oranlarının her geçen gün artmakta olduğu, sosyal ağ sitelerinin yaşlı kullanıcılar için de bir "ifade alanı" işlevi gördüğü bilinmektedir (Akbuğa, 2023). İnternet üzerinden sosyal medya uygulamalarını kullanan yaşlılar, dijital ortamda sosyal çevreleriyle bağlantılarını ve iletişimlerini genişleterek yalnızlık duygularını azaltmakta ve sosyalleşmeye imkân buldukları için yaşam kalitelerini artırmaktadır. Bundan dolayı yaşlılar için internet ve sosyal medya, arkadaşlarıyla ve aileleriyle bağlantı kurdukları, deneyimlerini paylaştıkları, başkalarından destek alıp verdikleri, sağlık ve güncel olaylarla ilgili haber ve bilgi aldıkları önemli platformlar anlamı taşımaktadır (Anderson & Perrin, 2017). Bu ve benzeri sebeplerden dolayı yaşlı bireyler arasında dijital teknoloji ürünlerinin, uygulamalarının ve internetin kullanımı gün geçtikçe artmaktadır (Francis vd., 2019; Akbuğa, 2023). Destekleyici biçimde TÜİK (2023a) verilerine göre, 65-74 yaş aralığında internet kullananların oranı 2017 yılında %11,3 iken, bu oran 2022 yılında %36,6'ya yükselmiştir.

Yaşlıların teknoloji kullanımına ve bununla ilişkili faktörlere odaklanan güncel araştırmalardan bazılarının tespitleri doğrultusunda yaşlıların dijitalleşme profilleri şöyle betimlenebilir:

Teknoloji kullanımları ve dijitalleşme yetenekleri tartışılırken genellikle "dijital göçmen" olarak nitelenen yaşlılar, aslında çevrimiçi teknolojilere ve platformlara güçlü bir şekilde hâkimdirler. Hatta yaşlılar, gençlere kıyasla yeni teknolojiyi benimseme konusunda daha az eğilimli görünseler (Kalınkara, Başbüyük & Ay, 2016) de önemli bir kısmının teknolojiyi kullanma motivasyonu yüksektir. Fakat bu tutum, yaş ilerledikçe gerek kullanım sıklığının düşmesi (Lee, Chen & Hewitt, 2011; Meethongjana & Tachpetpaiboonb, 2015) gerek teknolojik araç sahipliğinin düşmesiyle gerilemektedir (Anderson & Perrin, 2017). Ayrıca yaşlı nüfusun dijital teknolojiyi kullanım pratiklerine dair genellemeler yaparken bu grubun homojen (Hargittai & Dobransky, 2017; Hargittai, Piper & Morris, 2019) değil de heterojen nitelikler taşıdığı kabul edilirse (Akbuğa, 2023); bazılarının teknolojik yenilikleri benimseyip ona uyum sağladığı, bazılarının ise ne durumda olursa olsun, imkanları neye yetiyorsa yetsin ondan uzak durduğu daha ikna edici biçimde açıklanabilir (Francis vd., 2019).

Yaşlıların dijital teknoloji kullanımına dair yetkinlik düzeyleri, demografik birtakım özelliklere göre değişmektedir (Selwyn, Gorard & Furlong, 2003; Önür & Kalaman, 2016) ve özellikle ilerleyen yaş bu hususta kilit bir roledir. Son on yılda yaşlıların yeni teknolojileri kabul etme ve kullanma oranlarında kayda değer bir artış olmasına rağmen (Akbuğa, 2023; TÜİK, 2023), yaşlıların yeni dijital teknolojileri benimseme durumları, kullanım sıklığı, beceri düzeyleri vs. diğer yaş gruplarına göre hala daha düşüktür (Görgün Baran, Koçak Kurt & Serdar Tekeli, 2017) ve yaşlandıkça bu teknolojileri kullanmayı bırakma olasılıkları daha yüksektir. Örneğin Sütüoğlu'nun (2020) teknolojiye erişim, kullanım ve beceri düzeylerinin yanı sıra yeni dijital iletişim teknolojilerine ilişkin tutumlarda yaşa bağlı farklılıkların mevcut olduğunu gösteren araştırmasında, 45 yaş üstü kişilerin geleneksel iletişim araçlarına daha fazla ilgi gösterirken, yeni teknolojilerle ilgili bilgi ve yeterliliklerinin azaldığı tespit edilmiştir. Buna istinaden, yaşlılar ve diğer yaş grupları arasında var olan dijital uçurumda önemli olan tek faktör yaş değildir. Diğer önemli faktörler arasında eğitim seviyesi, sosyal sınıf, cinsiyet, ekonomik düzey ve yaşam durumu yer almaktadır. Bu demografik faktörlere ilave olarak, yaşlıların dijital teknolojiyi benimsememesinin ya da kullanmayı bırakmasının zayıf ya da isteksiz kullanım, yetersiz tasarım, erişilebilirlik eksikliği, düşük dijital okuryazarlık ve dezavantajlı sosyo-tekniik bağlamlar gibi çeşitli nedenleri de vardır (Kalınkara vd., 2016; Neves & Vetere, 2019). Ayrıca yaşa bağlı öğrenme gücü, bu araçları ihtiyaçlar ve faydalar için kullanma eğilimi, otorite ve prestiji koruma ihtiyacı ve davranış ve yaşam tarzı değişiklikleri gibi bireysel faktörler de yaşlıların interneti ve dijital araçları nasıl kullandıkları üzerinde etkilidir (Görgün Baran, 2017).

İlgili araştırmalara göre, bilgisayar ve internet gibi dijital araçların kullanım sıklığı ve hangi amaçlarla kullanıldığı eğitim seviyesinden etkilenmektedir. Örneğin, bir bireyin eğitim seviyesinin, interneti eğlence için kullanırken bir etkisi olmadığı, ancak e-posta gönderme ve alma, çevrimiçi bankacılığı kullanma veya randevuları planlama gibi daha teknik bilgi gerektiren görevler için kullanırken önemli oldu-

ğu bulunmuştur (Görgün Baran vd., 2017; Sütüoğlu, 2020).

Cinsiyet bakımından kıyaslandığında bir araştırmada, yaşlı erkeklerin internet ve dijital araçları bilgi ve hobi için; yaşlı kadınların ise yakın arkadaş ve akrabalarıyla iletişimde kalmak için kullandıkları tespit edilmiştir. Yaşlı erkeklerle karşılaştırıldığında, yaşlı kadınların eğitim düzeyleri daha düşüktür. Ayrıca araştırmaya katılan kadınların sosyalleşme sürecinde teknolojiye aşırı ilgi göstermemeleri öğütlenerek yetiştirildikleri için teknolojiyi erkeklere göre daha az kullandıkları da bulgular arasında yer almaktadır (Paul & Stegbauer, 2005). Yaşlılar arasında internet kullanım sıklığını cinsiyete göre ayıran TÜİK istatistiklerine göre, erkeklerin kadınlardan daha fazla internet kullandığı tespit edilmiştir. 2022 yılında yaşlı erkeklerin yüzde 43,8'i, yaşlı kadınların ise yüzde 30,3'ü internet kullanıcılarıdır (TÜİK, 2023a).

Yaşlı nüfusa odaklanan ve internet kullanım alışkanlıkları, internet becerileri, internete bağlanmak için tercih ettikleri cihazların türü, miktarı ve kullanım sıklığı gibi konularda daha geniş veriler elde eden çalışmalarda yaşlılar arasında önemli farklılıklar bulunmuştur; özellikle daha yüksek gelir ve eğitim seviyesine sahip olanların bu alandaki becerileri daha yüksektir (Foster, Pangle, Schrader, Wei, & Azhar, 2016; Hargittai & Dobransky, 2017). Ayrıca artan genel internet yetenekleri ve sosyal medya platformu kullanımının, daha yüksek gelir ve eğitim seviyesine sahip olanlar arasında artan internet kullanımı özzerkliğinin yaygınlığı ile de ilişkili olduğu bulunmuştur (Hargittai vd., 2019).

Yaşlıların bilgisayar ve internet gibi modern teknolojileri kullanamamasının ardındaki nedenler incelendiğinde, nasıl kullanılacağını bilmemek, pahalı olduğunu düşünmek ve ihtiyaç duymamak gibi konuların önemli bir etken olduğu ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, mobil cihazları kullanarak, dosya ve veri yüklemek, mobil uygulamaları indirmek ve veri kopyalamak yaşlıların dijital yetkinliklerinin bir parçasıdır. Bu işlevleri özellikle mobil cihazlardan olan akıllı telefonları kullanarak gerçekleştirmektedirler; bundan dolayı akıllı cep telefonu kullanımının yaşlılar arasında yaygın kullanıldığı bilinmektedir (Görgün Baran vd., 2017).

Yaşlılar sosyal medya ve interneti çeşitli amaçlarla kullandıkları için dijital yetkinlikleri son yıllarda artmıştır. Yaşlıların yaşamları da sosyal medya ve internet sayesinde önemli ölçüde zenginleşmektedir. Orta ve ileri yaşlardaki insanlar için sosyal medyanın öncelikle üç amacı; paylaşım, iletişim ve eğlencedir. Bu hususla ilgili araştırmaya göre, yaşlı katılımcıların sınırlı bir yüzdesi sosyal medyayı (Facebook %1,9, Twitter %1,9, diğer sosyal medya uygulamaları %9,4, hiçbir sosyal medya sitesi üyeliği bulunmayanlar %71) düzenli olarak kullanmaktadır ve orada nasıl davranacaklarını bilmektedir (Anderson & Perrin, 2017). İnternet bağlantısına sahip olmaya göre analiz edildiğinde, orta yaşlı ve yaşlı insanların yalnızca yaklaşık %50'sinin bir bağlantısı olduğu, bağlantısı olanların da her gün önemli miktarda çevrimiçi zaman geçirdiği görülmektedir (Tekedere & Arpacı, 2016).

Yaşlılar, günlük yaşamlarının pek çok alanında çağdaş iletişim teknolojilerini (çevrimiçi bankacılık, sağlık hizmetleri, e-devlet hizmetleri, alışveriş ve aile ileti-

şimi gibi) etkin bir şekilde kullanmaktadır. İnterneti ve çevrimiçi sosyal ağları kullanma konusunda yetkin olan orta yaşlı ve yaşlıların yarısından fazlası, elektronik ticaret yoluyla alışveriş ihtiyaçlarını karşılamak, yalnızlıktan kaçınmak, eski ve yeni tanıdıklarla iletişimde kalmak ve öğrenmek amacıyla kullanmak istemektedir. Bu amaçlarını genellikle bilgisayar ve cep telefonu ile gerçekleştirmektedirler (Yıldırım Becerikli, 2013). Pecchioni vd. (2005) çalışmasına göre, yaşlılar interneti en çok e-posta göndermek, herhangi bir konuda araştırma yapmak ve kişiler arası bağlantı kurmak ve bunları sürdürmek için kullanmaktadır. Haberlerin, hobilerin ve sağlığın yaşlıların araştırdıkları başlıca konular olduğu görülmüştür. Benzer biçimde Oğuz Özgür ve Özkul'un (2022) araştırmasında yaşlı kuşakların, sosyal çevreleriyle iletişim kurmak, gündemi takip etmek, işlerini/çalışmalarını yürütmek, sosyal medya uygulamalarını kullanmak gibi faaliyetler için internete yöneldikleri tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak sosyal medyayı çevrimiçi ortamda kullanma tercihleri arasında sosyal medyayı öğrenmek için kullanmak isteyenler, ilgilendikleri gruplara katılmak isteyenler ve çevrimiçi fotoğraf ya da video, doküman gibi şeyleri paylaşmak isteyenler bulunmaktadır. Bu faaliyetlere 64 yaşın altındakilerin daha sık katıldığı görülürken, 65 yaş üstü kişilerin bu faaliyetleri nazaran daha az tercih ettiği gözlenmiştir (Teke-dere & Arpacı, 2016). Başka bir çalışmada ise bunların aksine, yaşlıların internet üzerinden alışveriş yapmakta ve çevrimiçi bankacılık hizmetlerini kullanmakta zorlandığı tespit edilmiştir (Erendağ Sümer, 2017).

Yaşlılar için dikkate alınması gereken önemli kaygılardan biri de ister evde ister dışarıda yalnız olsunlar, hastalık veya yaralanma durumunda aile üyelerini veya güvenlik personelinin aramayı kolaylaştırmak istemeleridir. Bilgi iletişim teknolojilerini kullanma motivasyonlarından biri de bu kaygıyla ilişkilidir; yani ihtiyaç durumunda ailelerine veya sağlık ve güvenlik uzmanlarına kolayca ulaşabilmektir (Yıldırım Becerikli, 2013).

Genç ve yaşlı kişilerin dijital teknolojiyi kullanma nedenlerini karşılaştıran çeşitli araştırmalarda önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Hem genç hem de yaşlı katılımcıları içeren bir Alman araştırması, gençlerin interneti çoğunlukla oyunlar, popüler müzik ve bilgisayar teknik bilgisi için kullandığını ortaya koymuştur. Buna karşılık, yaşlılar interneti e-posta göndermek, sağlık ve finans konularında araştırma yapmak için kullanmaktadır. Dolayısıyla, insanlar yaşlandıkça sağlık sorunlarının daha yaygın hale geldiği ve kendilerini güvende hissetmek amacıyla finansal ve sağlıkla ilgili konuları araştırmak için bilgisayarlara ve diğer mobil cihazlara yöneldikleri sonucuna varılabilir (Paul & Stegbauer, 2005). Akbuğa'nın (2023) araştırmasında yaşlıların sosyal ağ kullanımlarındaki birincil motivasyon, "iletişim" olarak öne çıkmaktadır; yeni arkadaşlar edinmek veya takipçi sayısını artırmak yerine var olan tanıdıklar ile yakın ilişkileri derinleştirmek ve rutin bir alışkanlıkla her gün onlarla ortak sanal mecralarda buluşmak, temel kullanım amacını oluşturmaktadır.

Dijital teknolojilerin ve internet tabanlı iletişim araçlarının yaşlı nüfus için bazı avantajları arasında aile ve arkadaşlarla daha iyi iletişim, yaşam boyu öğrenme

için daha iyi fırsatlara ulaşım, sağlık hizmetlerinin daha etkin kullanımı, bağımsızlık ihtiyacının karşılanması, alışveriş ve finansal işlemlerin pratikleşmesi ve eğlence ihtiyacının giderilmesi yer almaktadır (Adler, 2002; Rosenthal, 2008). Bu faydalar, özellikle satın alma gücü nispeten düşük olan ve fiziksel engelleri nedeniyle hareket kabiliyetleri kısıtlı olan bu yaş grubundaki bireyler için geçerlidir (Kurniawan, 2006; Shapira Barak, & Gal, 2007; Özbek, Ulubey, Adnan, & Kocatürk Kapucu, 2023).

Yaşlıların dijital teknolojiyi daha yetkin kullanabilmeleri ve teknolojinin sunduğu imkanlardan güvenli biçimde yararlanabilmeleri için dijital okuryazarlıklarının yeterliliğine ihtiyaç vardır. Çünkü dijitalleşen toplumda bireyin, bir konuma sahip olabilmesi ve kendine yer edinebilmesinde dijital okuryazarlık² önemlidir. Ayrıca dijital okuryazarlığa sahip olan bireylerin yeni dünyanın uygulamalarını öğrenebilmesi, bilgiyi verimli ve etkili işleyebilmesi, sorun çözmek için teknolojiye, yeniliklere ayak uydurabilmesi ve bilgiyi sosyal yardımlaşma, dezavantajlı gruplara destek gibi farklı amaçlar için de kullanabilmesi beklenmektedir (Jimoyiannis & Gravani, 2011; Ocak & Karakuş, 2018; Yıldırım & Kılıç, 2021; Karasoy & Yıldırım, 2023). Tüm bunlardan dolayı yaşlıların da dijital okuryazarlık yetenekleri geliştirilerek "siber sağlık"ları³ desteklenebilir; haber ve bilgi almak, sağlık programlarını kullanabilmek, finansal işlemler yapabilmek vb. için internet, sosyal medya ve akıllı telefondan güvenle yararlanabilmeleri sağlanabilir. Böylece dijital şiddet kurbanı olmalarını, sahte haberlerin yayılmasıyla kandırılmalarının, haklarının ihlal edilmesinin ve mülkiyet dolandırıcılığının önüne geçilebilir (Noiklueb vd., 2022).

Günümüzde doğru bilgiye ulaşarak problem çözmenin ve kendini geliştirmenin en etkili araçlarından biri olan dijital okuryazarlık genellikle genç ve yetişkinlerin sahip olması gereken bir beceriymiş gibi düşünülmektedir. Fakat bu becerilere gençlerin ve yetişkinlerin ihtiyaç duyduğu kadar yaşlılar da ihtiyaç duymaktadır (Demir Erbil & Hazer, 2021). Yaşlılar da dahil olmak üzere her yaş grubunun modern teknolojinin nimetlerinden faydalanmaya ve bunu gerçekleştirmek için gerekli araç ve kaynaklara erişmeye hakkı vardır. Bu ayrıcalıktan mahrum bırakılan yaşlıların toplumdaki uzaklaşması, yalnızlaşması ve içe kapanması muhtemeldir (Karasoy & Yıldırım, 2023).

Yaşlıların dijitalleşme profillerinin betimlenmesinde değinilmesi gereken bir diğer husus da "teknofobi"dir. Holmes'in (2005) araştırmasına göre, bazı kişiler teknoloji ortamında yerleşmeye başladıklarında sanal hesaplarıyla ilgili kaygı yaşamaktadır. Bu kişiler, özellikle yaşlılar, teknolojiyi yeterince iyi kullanamadıkları

²Bilgi edinmek ve üretmek için teknik araçları kullanma kapasitesi dijital okuryazarlık olarak bilinmektedir (Duran & Özen, 2018). Dijital okuryazarlık terimi, bir kişinin bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde öğrenme becerisinin yanı sıra, her durumda sorunları çözmek, toplumsal üretimi ve katılımı desteklemek ve insanların daha somut hale gelmesine yardımcı olmak için bunları güvenli, etik ve yasal bir şekilde kullanmayla ilgili yetkinliklerin bütünüdür (Acar, 2015)

³Siber Sağlık, siber alanda gerçekleştirilen davranışlarda internet kullanıcılarının olumlu refahını ifade eder. Çevrimiçi davranışın anlaşılmasını ve siber alanda kişinin kendini nasıl koruyacağına dair farkındalığı içerir (Singapore Ministry of Education, 2014).

rını düşünmektedirler. Bunun nedeni, teknik yeterliliklerine rağmen, yaşlı insanların zayıf işitme ve görme, yavaş hareket, düşük esneklik, azalmış koordinasyon ve hafıza kaybı gibi yaşlanmanın getirdiği fiziksel ve psikolojik sorunlar nedeniyle interaktif cihazları kullanmakta zorlanmalarıdır. Yaşlılar gençlere kıyasla daha yüksek düzeyde teknofobi yaşamaktadır. Yeni teknolojik ortamlara uyum sağlayamama, doğal olarak kullanımı kısıtlayan psikik endişelere yol açabilir (Önür & Kalamın, 2016; Kalınkara & Sarı, 2018). Olson vd. (2011) yaşlı bireylerin teknolojik araçlarla ilgili kaygı duyduklarını çünkü bilgisayar, internet, mobil bankacılık ve diğer teknolojiler hakkındaki derinlemesine bilgi düzeylerinin gençlere göre daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

İlgili araştırmaların tespitlerinden de anlaşıldığı üzere yaşlılar, teknolojiye ihtiyaçları doğrultusunda ilgi duyan bir profile sahiptirler. Yaşlılığın getirdiği fizyolojik, psikolojik, sosyal faktörler imkân verdiğince dijital teknolojiyi kullanmaya hevesli görünmektedirler. Bu durum sadece ilgi duymakla ilişkili değil aynı zamanda bu teknolojilerin kendilerinin faydasına olma durumuyla da ilişkilidir.

3. GRİ DİJİTAL ŞİDDET

Dünya nüfusunun 2023 yılı itibarıyla %64,4'ü artık çevrimiçidir ve yaklaşık olarak %60'ı sosyal medya kullanıcısıdır (URL1, 2023). Türkiye nüfusunda ise internet kullananların oranı 2018 yılında %72,9 iken 2023 yılında %87,1'e yükselmiştir. Bu oranın önceki yıllara kıyasla kayda değer bir artış göstermesi dikkat çekicidir. Ayrıca bu nüfusun %95,5'i buldukları haneden internete erişebilmektedir (TÜİK, 2023b); %95,4'ünün de mobil bağlantı imkânı vardır ve %73,1'i aktif olarak sosyal medya kullanmaktadır (URL1, 2023). Bu istatistikler göz önüne alındığında, son yıllarda tüm dünyada meydana gelen yaygın teknoloji kullanımı -özellikle de internete kolay erişim nedeniyle- dijital şiddetin artması için bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Bakır & Kalkan, 2019; Karcı, 2020; Oğuz Özgür & Özkul, 2023).

Dijital şiddet olgusu, teknolojik gelişmeler ve elektronik araçlara erişimin artması sonucunda insanların hayatında giderek daha yaygın hale gelmiştir. Siber zorbalık, elektronik zorbalık, e-zorbalık, siber taciz, siber şiddet, çevrimiçi şiddet veya dijital zorbalık olarak da bilinen dijital şiddet, bir birey veya grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla diğer insanlara zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen kasıtlı, tekrarlayan ve kötü niyetli eylemler olarak tanımlanmaktadır (Barliskal, Szuster, & Winiewski, 2013; Pekşen Süslü, 2016; Yorulmaz & Karadeniz, 2022). Bir davranışın dijital şiddet olarak sınıflandırılabilmesi için önceden planlanmış ve kasıtlı olması, tekrarlayıcı veya sürekli olması, mağdurun zarar görmesine neden olması ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını içermesi gerekmektedir (Hinduja & Patchin, 2015; Türk & Şenyuva, 2021). İnternet, cep telefonları veya diğer elektronik cihazlar aracılığıyla bir bireye veya gruba kasıtlı ve bilinçli olarak zarar verme kabiliyetine sahip her türlü söz, tutum ve davranış dijital şiddetin kapsamıdır. Dijital şiddetin en yaygın biçimleri arasında tehditler, bir kişi veya grubun bütünlüğünü tehlikeye atan iddialar ve kişisel bilgilerin ifşa edilmesi de dahil olmak üzere

gizlilik ihlalleri yer almaktadır (Binark & Bayraktutan, 2013; Lumsden & Harmer, 2019). Her yaşta, her platformda, her bireyin yaşayabileceği bir tehdit olan dijital şiddet; fotoğraf, görüntü, ses ve video kayıtlarının alınması, internet aracılığıyla sanal ortamlarda bu materyallerin yayınlanması/ifşa edilmesi yolu ile tehdit edilmesi biçiminde gerçekleşmektedir (Polat, 2021; Gönül, 2023). Dijital şiddetin yaygınlığı, sanal ortamda sahte veya anonim bir kimlikle var olabilme, dijital şiddet için cezai yaptırımların olmaması ve teknolojik gelişmeler sayesinde çoğu insanın artık dijital araçlara erişebilmesinin kolaylaşması gibi bir dizi faktör nedeniyle artmaktadır (McKenna, 2008; Dirimen Arıkan, Işık, Ayaz & Can, 2018). Dijital şiddet çevrimiçi ortamda her zaman görünür olduğundan ve geniş çapta izlenen kanallara yayıldığından, mağduru veya grubu tekrar tekrar anksiyete atakları, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi önemli psikolojik zararlara maruz bırakabilir (Mason, 2008; Çınar, 2021; İnce, 2022).

Bireyler, çocukluk ve gençlik yaşlarında sosyal medya paylaşımları aracılığıyla akranlarının aşağılayıcı sözlerine ve sataşmalarına sıklıkla maruz kalırken, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde cinsel ve etnik kimliklerine, fikirlerine ve siyasi görüşlerine, ekonomik durumlarına ve yaşamlarının diğer yönlerine yönelik şiddetle de karşılaşmaktadırlar. Ancak, şiddetin çeşitli biçimleri ve dijital şiddetin tanımı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, bu davranışların şiddet içerdiğini fark edememektedirler (Gönül, 2023).

Bazı araştırmacılar, teknolojinin yarattığı yeni bir şiddet türü olan dijital şiddetin, cinsiyet veya yaş temelli bir şiddet türü olarak incelenmek yerine, bir kullanıcı sorunu olarak incelenmesi gerektiğini iddia etmektedir. Çünkü dijital şiddet, akıllı telefonlar, çeşitli sosyal medya ve e-posta uygulamaları gibi dijital ortamlar aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve karşı tarafa psikolojik, ekonomik vb. bakımdan zarar vermeyi amaçlamaktadır. Aslında, dijital iletişim teknolojilerinin kullanıcılarına sağladığı özerklik göz önüne alındığında, kişiler arası etkileşimlerin farklı cinsiyetlerden veya yaşlardan bireyler arasında gerçekleşmediği gibi, bu etkileşimlerden kaynaklanan şiddet davranışlarının da yalnızca kadınlar ve erkekler arasında, gençler, genç yetişkinler veya yaşlılar arasında gerçekleşmediği ve 'herkes için geçerli bir çevrimiçi tehlike' olduğu iddia edilebilir (Barındık, 2021).

Dijital şiddet eylemlerinin artması veya bunlara maruz kalınması çeşitli faktörlere bağlanabilir. Bu faktörler hem kişisel hem de çevresel olabilir. Yetersiz ebeveyn katılımı ve aile içi iletişim, erken yaşta dijital şiddet davranışlarına katkıda bulunan başlıca unsurlardır. Bunların etkilerini derinleştiren en önemli değişkenler, insanların birbirlerini anlamadaki yetersizlikleri, eylemlerinin diğer kişiyi nasıl etkileyebileceğini düşünmemeleri ve sonuçları öngörememeleridir. Bireyler, yüz yüze gelmeden yapılan davranışlar sonrasında karşı tarafta ne kadar zarar verip yıkıcı etki bıraktığını fark edememektedir (Yıldızcaç & Demir, 2021; Akgül, 2020). Bunu dikkate almayan bir kişi eğlence ya da zaman geçirmek için başkalarına zorbalık yapabilir ve yaptığı şeyin zorbalık olduğunun farkına varmayabilir. İnternete erişimin kolaylığı ve teknik ilerlemeler sayesinde potansiyel olarak tehlikeli bilgilerin daha uzun süre saklanabilmesi, dijital

şiddete katkıda bulunan ve her yaşta insanı etkileyen bir diğer faktördür. Suçlular için kimliklerini çevrimiçi ortamda gizlemek çok kolay olduğundan, günlük yaşamlarında gerçekleştiremeyecekleri suçları işleme-leri daha olasıdır (Türk & Şenyuva, 2021). Aynı za-manda, zorbalığın yeniden ortaya çıkma olasılığı, failin anonimliği ve sonuçları uygulayacak otoritenin olma-ması nedeniyle artabilir (Law, Shapka, Hymel, Olson, & Waterhouse 2012). Yabancıardan gelen etkileşim davetlerini kabul etmek de bir başka faktördür. Örne-ğin, ortak bir ortamı paylaşmayan veya yüz yüze hiç tanışmamış kişilerin birbirlerini sosyal medya benzeri platformlarda arkadaş olarak eklemesi günümüzde çok sık rastlanan bir durumdur. Bununla birlikte, sanal ortamlardaki kasıtsız davranışların ve sosyal medya gibi yerlerde geçirilen aşırı zamanın altını çizmek de önemlidir. Birey, sosyal medyayı uzun süre (örneğin 10 saat) kullanarak ve riskli davranışlarda bulunarak (kötü amaçlı yazılım yüklemek, kişisel bilgileri çevrimiçi yayınlamak veya saldırgan materyal içeren web sitelerine erişmek gibi) her an tehlikeye girebilir (Türk & Şenyuva, 2021). Onaylanan grubun dışındakilerin kullanımındaki sosyal medya profillerini görüntüleyebilme ve yorum yapabilme kolaylığı da bir diğer önemli endişe kaynağıdır. Verilere göre, hesap-larını "herkese açık" biçimde kullanan her üç kişiden ikisi çevrimiçi şiddete maruz kalmaktadır (Pekşen Süslü, 2016; Yıldızcaç & Demir, 2021).

Dijital şiddete maruz kalanlar aşırı hayal kırıklığı, öfke ve keder duyguları sergilerler. Fail kimliğini kolayca gizleyebildiği ve fark edilmediği için, uzun süreli zor-balık kişinin öz saygısının azalmasına, utanç duymasına, değersizlik ve yetersizlik duygularına, depresyon belirtilerine, strese, güvensizlik sorunlarına, kaygı bozukluklarına, arkadaşlık kurmakta zorlanmasına ve intihar düşüncelerine yol açabilir (Olweus, 2013; Çetin, Uçar, Ersoy, Kılınç, Güler & Türkoğlu, 2019; Barındık, 2021).

Dijital şiddetin nedenleri kadar önemli olan bir diğer husus da şiddetin hangi yöntemlerle gerçekleştiğidir. Şiddet eylemleri, diğer araçların yanı sıra sohbet odaları, bloglar, e-posta, kısa mesajlar, anlık mesaj-laşma ve cep telefonları aracılığıyla da gerçekleştirile-bilmektedir. Ayrıca, Facebook, Instagram, Whatsapp ve Twitter gibi sosyal ağ siteleri ve uygulamaları, dünya çapında yaygın kullanımları nedeniyle bu tek-nolojilere örnek olarak gösterilebilir. Zorba, bu uygu-lamaları kullanarak kimliğini gizleyebilir veya çok sayıda sahte kimlik oluşturarak mağdurla çeşitli şekil-lerde etkileşime girebilir (Yıldızcaç & Demir, 2021).

Araştırmalara göre, bu tür istismar mağdurları, kendi-lerini korumak için genellikle saldırganı yasaklamak, kullanıcı hesabı şifrelerini değiştirmek, cep telefonu numaralarını değiştirmek, hizmet sağlayıcıyla temasa geçmek ve polise şikâyetinde bulunmak gibi stratejilere başvurmaktadır. Bu stratejilerin yanı sıra mağdur, saldırganı uyarma, yardım isteme, benzer davranışlar sergileyen kişi ya da kişilere benzer tepkiler verme, sanal alanı terk etme veya görmezden gelmeyi tercih etmektedir. Dijital şiddete maruz kalan bireyler, ma-ruz kaldıkları istismar hakkında konuşmak konusun-da isteksizdir. Bu durumu başkalarına anlatırlarsa iş-lerin daha da kötüye gideceğini düşünürler. Bu du-rumda mağdur kendini huzursuz hissedebilir ve ola-yın daha da kötüye gidip başka insanlara zarar verebi-

leceğinden endişe edebilir (Pekşen Süslü, 2016; Oğuz Özgür, 2022).

Temel özellikleriyle aktarılan dijital şiddet olgusu, yaş fark etmeksizin dijital araçları ve interneti kullanan her birey için geçerli bir tehdittir. Literatürde dijital şiddeti konu alan çalışmalarda yaşlıların deneyimleri takip edildiğinde, bu olgunun her yaş grubu için ben-zer eylemlerle geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada, yaşlıların dijital iletişim araçlarını ve uygu-lamalarını kullanırken maruz kaldıkları dijital şiddet eylemleri 'gri dijital şiddet' olarak adlandırılmaktadır. Kimi çalışmalarda yaşlıları ilişkilendiren sorunları daha dikkat çekici kılmak, akılda kalıcılığı artırmak amacıyla bu nüfusu betimlerken "gri" rengiyle ilgili bir kavramsal kullanıma gidildiği gözlenmiştir (Millward, 2003; Lockwood, 2003; Moseley & Dessinger, 2008). Bundan dolayı yaşlıları hedef alan dijital şiddet soru-nunun bu yöntemle dikkat çekici kılınması hedeflen-miştir.

Yaşlıların da çevrimiçi zamanlarında dijital şiddetle ilgili sorunlar yaşadığı bilinmekle birlikte (Noiklueb vd., 2022; Chan, Cheung, Benbasat, Xiao & Lee, 2023), genç yaşta bireylerle kıyaslandığında yaşlı bireyle-rin dijital şiddeti deneyimle oranları daha düşük gö-rünmektedir. Bunun önemli sebeplerinden biri yaşlı-ların daha genç olanlara kıyasla çevrimiçi ortamda göre-ce daha az vakit geçiriyor olmalarıdır (Barındık, 2021; Oğuz Özgür & Özkul, 2022; Kaplan, 2022). Fakat çeşitli amaçlar için çevrimiçi uygulamaları kullanıyor olmaları onları da dijital şiddet riski altında bırakmak-tadır.

Dijital araçları, interneti ve sosyal medyayı düzenli olarak kullanan yaşlı yetişkinlerin büyük çoğunluğu ayrımcı, tehdit, hakaret veya nefret söylemi içeren ya da dolandırma amaçlı karşılaşmalarla karşılaşmakta-dır. Buna ek olarak, ilgili araştırmalar yaşlıların sanal dünyada kimlik hırsızlığı, kredi kartı dolandırıcılığı, e-posta ve mesajlarda uygunsuz içerik gönderilmesi gibi gri dijital şiddet vakalarına da maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bu davranışların yaşlılarda kay-gıya yol açtığı, uyumalarını zorlaştırdığı ve hatta bazı durumlarda para kaybetmelerine neden olduğu bi-linmektedir (Murray & DeVos, 1997; Arfi & Agarwal, 2013; URL2, 2018; Zain, 2020; Gallecher & Bright, 2021).

Özellikle yaşlıların dijital teknoloji kullanımını konu-sunda yeterince bilgili olmadıklarının düşünülmesi ve savunmasız olarak görülmeleri, bu bireyleri hedef alan failleri dolandırıcılık ya da istismar konusunda cesaretlendirmektedir (Murray & DeVos, 1997). Aktarı-lan bir örnekte, yaşlı bireylerin akrabaları ya da aile ile etkileşimde kalmak amacıyla kullandıkları sosyal medya uygulamaları aracılığıyla bir failin acil bir du-rumda yaşlı bireyin tanıdığı gibi davranıp para istediği dolandırıcılıkların kapılarını açtığı bildirilmektedir (Pew Research Center, 2012).

Sanal ortamda yaşlılara yönelik sıklıkla yer bulan yaş ayrımcılığı söylemleri/eylemleri de yaşlı bireylerin interneti ve sosyal medyayı isteği doğrultusunda kullanma motivasyonunu olumsuz etkilemektedir (Phelan, 2018; Zain, 2020). Hatta yaşlı bireyin kendini özgürce ifade etmek ve taleplerini karşılayacak ortam-larda bulunmak arzusu, yaş ayrımcılığına uğrama kaygısı sebebiyle 'toplumca istendik yönde' biçim

değiştirmektedir (Akbuğa, 2023). Aslında özgür olma hedefiyle bulunulan sanal ortam bu eylemlerden dolayı yaşlı birey için baskı aracı haline gelmektedir.

Yaşlıların dijital teknolojiyi kullanmalarına dair önemli bir motivasyon olan sosyalleşme ihtiyacı da doğru yönetilmediğinde gri dijital şiddete davetiye çıkarabilmektedir. Yalnızlıktan kurtulmak amacıyla yoğun biçimde çevrimiçi ortamda vakit geçirmek ve güvenli olmayan uygulamaları kullanmak, olumsuz içerikli web sayfalarını ziyaret etmek üstelik kişisel bilgilerini bu platformlarda yayımlamak, yaşlıyı hedef haline getirebilmektedir (URL3; Baig, 2013). Çevrimiçi olduğu sürede yaşlının sanal ortamda bilinçli biçimde hareket etmesi önemlidir.

4.SONUÇ

Sonuç olarak araştırmaların da gösterdiği üzere, teknolojiyle diğer yaş gruplarına göre daha geç tanışmaları nedeniyle genel olarak dezavantajlı durumda olsalar da yaşlıların bu ürünleri nasıl kullanacaklarını öğrenme talepleri her geçen gün artmaktadır. Bundan dolayı, teknolojik ürünler tasarlanırken, yaşlıların yeni teknolojileri kullanırken veya öğrenirken korku veya endişe yaşamamaları için yaşanmayla ilişkili kayıplar göz önünde bulundurulmalıdır.

Yaşlıların dijital teknolojilerin avantajları ve nasıl güvenli kullanacakları konusunda bilgilenebilir ve farkındalık kazanmaya ihtiyaçları vardır. Bu sebepten dolayı ilgili kurum/kuruluşlarca yaşlılara uygun yöntemlerle dijital okuryazarlık eğitimleri verilmelidir. Bu, yaşlıların aktif bir şekilde yaşlanmalarını, bu öğelere daha kolay uyum sağlamalarını ve dijital dünyada güvenli biçimde başkalarıyla etkileşime girmelerini sağlayacaktır. Ayrıca dijital şiddet olgusuna dair tüm yaşta bireylerin olduğu gibi yaşlıların bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Literatür taraması sürecinde yaşlıların, teknoloji kullanımlarına odaklanan ulusal ve uluslararası araştırmaların görece ilgili soruları yanıtladığı gözlenirken, dijital şiddet ve benzeri olumsuz deneyimlerine odaklanan araştırmaların sığ kaldığı gözlenmiştir. Nitel ve nicel yöntemlerle planlanarak zenginleştirilecek araştırmalarla yaşlıların dijital şiddet deneyimlerinin aydınlatılması, bu konuya dair daha fazla veri elde edilmesi önerilmektedir. Bu veriler aracılığıyla günümüz çevrimiçi yaşlıları için önemli bir tehdit olan gri dijital şiddete dair etkili mücadele yöntemleri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Acar, Ç. (2015). *Anne ve Babaların İlkokul, Ortaokul ve Lise Öğrencisi Çocukları ile Kendilerinin Dijital Okuryazarlıklarına İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adler, R. P. (2002). The age wave meets the technological wave: Broadband and older Americans. <http://www.seniornet.org/php/default.php?PageID=6694>. Erişim Tarihi: 29.01.2024

Akbuğa, F. (2023). Yaşlı bireylerin sosyal ağlardaki 'dijital suskunluğu'. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(62), 328-345. DOI:10.29228/SOBIDER.67696.

Akyazı, A. (2018). Dijitalleşen ticaret: yaşlı dostu e-ticaret siteleri üzerine bir araştırma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8(4), 602-614.

Anderson, M. & Perrin, A. (2017). Tech adoption climbs among older adults. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/05/17/tech-adoption-climbs-among-older-adults/>. Erişim Tarihi: 29.01.2024

Arfi, N., & Agarwal, S. (2013). Assessment of types of cyber crime faced by elderly across residence. *International Journal of Engineering and Science*, 2(6), 1-3.

Arklan, Ü., Rençber, H. ve Kartal, N. Z. (2020). Dijital Çağın Yeni Sarmalı: Sosyal Medya Bağımlılığı. H. H. Aygül ve E. Eke (Ed.), *Dijital Bağımlılık ve E-Hastalıklar İçinde* (s. 61- 84), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Baig, M. (2013). Elder abuse and technology. https://www.huffpost.com/entry/elder-abuse-and-technolog_b_3605646. Erişim Tarihi: 29.01.2024

Bakır, A., & Kalkan, M. (2019). Siber flört istismarı, beden imgesi ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 52-72.

Barındık, G. (2021). Dijitalleşen Medya ve Yarattığı Yeni Şiddet Alanı: Dijital Şiddet. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Barliskal, J., Szuster, A., & Winiewski, M. (2013). Cyber bullying among adolescent bystanders: role of the communication medium, form of violence and empathy. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23, 37-51.

Başpınar, A., Şengelen, M., & Aslan, D. (2020). Halk sağlığı bakış açısıyla yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı (ageism): kavramsal çerçeve ve önleme yaklaşımları. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(2), 334-345.

Bayram, M. N., & Arıcı, A. (2021). Yaşlılıkta dijital çağı yakalamak. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(2), 367-390. doi:10.54961/uobild.1038116.

Bınark, M., & Bayraktutan, G. (2013). *Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Bosma, E., Giezen-Biegstraaten L., Spaltman, M., & Stephan, C. (2000). Seniors and Technology. *Groningen Kitz*, 16-22.

Cangöz, B. (2009). Yaşlılıkta bilişsel ve psikolojik değişim. *Türk Geriatri Dergisi*, 19, 99-104.

Chan, T. K. H., Cheung, C. M. K., Benbasat, I., Xiao, B., & Lee, Z. W. Y. (2023). Bystanders join in cyberbullying on social networking sites: the deindividuation and moral disengagement perspectives. *Information Systems Research*, 34(3), 828-846.

Çataloğlu, S. (2018). Yaşlılık, değer ve teknoloji. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 27-35.

Çetin, F. H., Uçar, H. N., Ersoy, S. A., Kılınc, K., Güler, H. A., & Türkoğlu, S. (2019). Kaygı bozukluğu olan ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet: kontrollü bir çalışma. *Çukurova Medical Journal*, 44, 133-139.

- Çetin, M., & Özgiden, H. (2013). Dijital kültür sürecinde dijital yerliler ve dijital göçmenlerin twitter kullanım davranışları üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1), 172-189.
- Çınar, Ö. (2021). Sosyal medyada şiddet. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 2(1), 37-44.
- Demir Erbil, D., & Hazer, O. (2021), Kuşaklararası dayanışma açısından yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimleri üzerine nitel bir çalışma. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 271-298. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.897599>.
- Dirimen Arıkan, G., Işık, I., Ayaz, V., & Can, I. (2018). Siber zorbalık ve önlenmesi. N. Sargin (Ed.), *Sanal Alem/Medya Şiddeti* (s. 157-187). Ankara: Hegem Yayınları.
- Duran, E., & Özen, N. (2018). Türkçe derslerinde dijital okuryazarlık. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(2), 31- 46.
- Ekici, S. K., & Gümüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta teknolojinin kullanımı. *Ege Tıp Dergisi*, 55(0), 26-30. DOI:10.19161/etd.344199.
- Erendağ Sümer, F. (2017). Sosyal medya kullanım pratikleri üzerine ampirik bir araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), s.166-181.
- Foster, S., Pangle, A., Schrader, A., Wei, J. Y., & Azhar, G. (2016). Adaptations in the age of technology in seniors. *Gerontologist*, 56. 528-528. DOI:10.1093/geront/gnw162.2135.
- Francis, J., Ball, C., Kadylak, T., & Cotten, S. R. (2019). Aging in the digital age: Conceptualizing technology adoption and digital inequalities. B. B. Neves, & F. Vetere, (Eds). In *Ageing and Digital Technology*, (pp. 35-49). Singapore: Springer.
- Gallacher, J., & Bright, J. (2021). Hate Contagion: Measuring the Spread and Trajectory of Hate on Social Media. <https://www.preprints.org/>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Gonzales, G. C., Sharma, P. N., & Galletta, D. F. (2012). The antecedents of the use of continuous auditing in the internal auditing context, *International Journal of Accounting Information Systems*, 13, 248-262.
- Gönül, T. (2023). *Sosyal öğrenme kuramı perspektifinden ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algılarının incelenmesi (Konya örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Görgün Baran, A. (2008). Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 86-97.
- Görgün Baran, A. (2017). Yaşlanma ve modern toplum: Küreselleşme, kentleşme ve dijital yaşam. İ. B. Akçakaya & E. Özmete (Eds.). *Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Zirvesi-2017*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü ve Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM).
- Görgün Baran, A., Koçak Kurt, Ş., & Serdar Tekeli, E. (2017). Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 45, 1-24.
- Hargittai, E., & Dobransky, K. (2017). Old dogs, new clicks: Digital inequality in skills and uses among older adults. *Canadian Journal of Communication*, 42(2). 195-212. doi:10.22230/cjc.2017v42n2a3176.
- Hargittai, E., Piper, A. M., & Morris, M. R. (2019). From internet access to internet skills: digital inequality among older adults. *Universal Access in the Information Society*, 18(4), 881-890. doi:10.1007/s10209-018-0617-5.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying Beyond The Schoolyard: Preventing And Responding To Cyberbullying*. California: Corwin Press.
- Holmes, D. (2005). *Communication Theory: Media, Technology and Society*. London: Sage Publication.
- İçli, G. (2016). Sosyal statü ve rol bağlamında yaşlılık, H. Ceylan (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi* (s.41-60), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- İnce, E. H. (2022). *Erken dönem uyum bozucu şemalar ve dijital flört şiddeti arasındaki ilişkide olumlu duygu düzenleme gücü ve olumsuz duygu düzenleme gücünün aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jimoyiannis, A., & Gravani, M. (2011). Exploring adult digital literacy using learners' and educators' perceptions and experiences: The Case of the second chance schools in Greece. *Journal of Educational Technology and Society*, 14(1), 217-227.
- Kalınkara, V., & Sarı, İ. (2018). Yaşlıların bilgi teknolojileri kullanımı ve yaşam doyumu: Potansiyel ve engeller, ergonomik yaklaşım. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 6(ÖS: Ergonomi 2017), 1-13.
- Kalınkara, V., Başbüyük G. Ö., & Ay F. (2016). Yaşlıların gerontolojik ürünleri kabule yönelik tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(2), 1-19.
- Kaplan, G. (2022). *Gençler Dijital Flört Şiddetinin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve İnternet Bağımlılığı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karabulut, B. (2015). Bilgi toplumu çağında dijital yerliler, göçmenler ve melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 11-23.
- Karasoy, G. & Yıldırım, B. (2023). Yaşlılara yönelik dijital teknolojiler ve sosyal hizmet uygulamaları geronteknolojik sosyal hizmet uygulamasını doğurabilir mi? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 727-742. DOI: 10.33417/tsh.1084299.
- Karçı, H. D. (2020). Dijital şiddet namı diğer siber zorbalık. B. Urhan & A. Güdekli (Ed.), *Şiddet*. (s. 215-233). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kurniawan, S. (2006). An exploratory study of how older women use mobile phones. *Lecture Notes in Computer Science*, 4206, 105-122.
- Law, D., Shapka, M., Hymel, S., Olson, B. F., & Waterhouse, T. (2012). The changing face of bullying: an empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization, *Computers in Human Behavior*, 28, 226-232.

- Lee, B., Chen, Y., & Hewitt, L. (2011). Age differences in constraints encountered by seniors in their use of computers and the Internet. *Computers in Human Behavior*, 27(3), 1231-1237. DOI:10.1016/j.chb.2011.01.003.
- Leist, A. K. (2013). Social media use of older adults: a mini-review. *Gerontology*, 59, 378-384.
- Lockwood, N. R. (2003). The aging workforce: The reality of the impact of older workers and elder-care in the workplace. *HR Magazine*, 48(2), 1-11.
- Lumsden, K., & Harmer, E. (2019). *Online Oothering: Exploring Digital Violence and Discrimination On The Web*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348.
- McKenna, K. Y. A. (2008). Influences on the nature and functioning of online groups. A. Barak (Eds.) *Psychological Aspects of Cyberspace: Theory, Research, Applications*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp.228-242). DOI:10.1017/CBO9780511813740.011
- Meethongjana, K., & Tachpetpaiboon, N. (2015). Competency-based training to develop basic computer skills for the elderly: a case study of the dust community, Bangkok, Thailand. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 197, 2520-2525.
- Millward, P. (2003). The "grey digital divide": Perception, exclusion and barriers of access to the Internet for older people. *First Monday*, 8(7), xx-xx. DOI:10.5210/fm.v8i7.1066.
- Moseley, J. L., & Dessinger, J.C. (2008). Older worker-learners (OWLS) are here... and they are here to stay. *Performance Improvement*, 47(10), 5-8.
- Murray, L., & DeVos, D. (1997). The escalating problem of elder abuse. *Radiologictechnology*, 68(4), 351-354.
- Neves, B. B., & Vetere, F. (2019). Ageing and emerging digital technologies. B.B. Neves & F.Vetere, (Eds.), *Ageing and Digital Technology*, (pp. 1-14), Singapore: Springer.
- Noiklueb C., Boonlue S., & Srikaew D. (2022). Development of cyber wellness assessment model for Thai elderly population. *2022 International Conference on Digital Government Technology and Innovation (DGTi-CON)*, Bangkok, Thailand.
- Ocak, G., & Karakuş, G. (2018). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık öz-yeterliliği ölçek geliştirme çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1427-1436.
- Oğuz Özgür, H. (2022). *Risk Toplumu Bağlamında Kuşaklararası Boyutta Şiddetin Değişen Yüzü: Dijital Şiddet*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Oğuz Özgür, H., & Özkul, M. (2022). Risk toplumunda kuşakların yeni şiddet deneyimi: Dijital şiddet. *Turkish Studies*, 17(3), 551-568. DOI:10.7827/TurkishStudies.62045.
- Oğuz Özgür, H., & Özkul, M. (2023). Dijital şiddeti farklı kuşakların anlatıları üzerinden okumak. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 356-373. DOI:10.52642/susbed.1289590.
- Olson, K. E., O'Brien, M. A., Rogers, W. A., & Charness, N. (2011). Diffusion of technology: frequency of use for younger and older adults. *Ageing International*, 36(1), 123-145.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9(1), 51-80.
- Önür, N. & Kalaman, S. (2016). Dijital gündelik yaşam: Yeni toplumsallıklar ve dijital yabancılaşma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(35), 269-289.
- Özbek, Ç., Ulubey, Ö., Adnan, M., & Kocatürk Kapucu, N. (2023). Yaşlılara yönelik dijital yetkinlik envanterinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 98-122.
- Özkan, Y., & Puruçcuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta teknolojik yeniliklerin kabulünü etkileyen sosyalizasyon süreci. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(23), 37-46.
- Paul, G., & Stegbauer, C. (2005). Is the digital divide between young and elderly people increasing? <http://www.firstmonday.dk/ojs/index.php/fm/article/view/1286/126#author>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Pecchioni L. L., Wright K. B., & Nussbaum, J. F. (2005). Life span communication. LEA:Mahwah, New Jersey.
- Pekşen Süslü, D. (2016). *Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pew Research Center. (2012). <https://www.pewresearch.org/internet/files/oldmedia/Files/Reports/2010/Pew%20Internet%20and%20Older%20Adults%20and%20Social%20Media.pdf>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Phelan A. (2018). Researching ageism through discourse. L. Ayalon & C. Tesch-Römer (Eds.) *Contemporary Perspectives On Ageism*. (pp. 547-562) Berlin: Springer.
- Polat, O. (2021). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants, *MCB University Press*, 9(5), 1-6.
- Rosenthal, R. L. (2008) Older computer-literate women: Their motivations, obstacles, and paths to success, *Educational Gerontology*, 34(7), 610-626. DOI: 10.1080/03601270801949427
- Selwyn, S., Gorard, S., & Furlong, J. (2003). Older adults use of information and communications technology in everyday life. *Ageing & Society*, 23, 561-582.
- Shapira, N., Barak, A., & Gal, I. (2007). Promoting older adults' well-being through internet training and use. *Ageing and Mental Health*, 11(5), 477-484. DOI:10.1080/13607860601086546.

- Singapore Ministry of Education, (2014). 2014 Syllabus Cyber Wellness Secondary. Student Development Curriculum Division. <https://libris.nie.edu.sg/sites/default/files/2014-cyber-wellness.pdf>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Sütlüoğlu, T. (2020). Orta yaş ve üzerindeki bireylerde dijital eşitsizliğin görünüşleri: Erişim eşitsizlikleri ve kullanım farklılıkları. M. Fiğan & Y. Dede Özdemir (Ed.), *Dijital Kültür Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma* (s. 215-246). Alternatif Bilişim.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Tekedere, H., & Arpacı, F. (2016). Orta yaş ve yaşlı bireylerin internet ve sosyal medyaya yönelik görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 377-392.
- Terkeş, N., & Bektaş, H. (2016). Yaşlı sağlığı ve teknoloji kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(4), 153-159.
- Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 43-59.
- Türk, B., & Şenyuva, G. (2021). Şiddet sarmalı içinden siber zorbalık: bir gözden geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 462-479. DOI:10.21733/ibad.901032
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023a). İstatistiklerle Yaşlılar 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2022-49667&dil=1#:~:text=Ya%C5%9Fl%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabul%20edilen,9%2C9'a%20y%C3%BCkseldi>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023b). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2023, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407). Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Uçak, O. (2021). Kültürlerarası iletişimde tek kültüre doğru: Dijital kültür. *Communication and Technology Congress* (s. 215-230). İstanbul.
- Umutlu, S., & Tekin Epik, M. (2019). Türkiye'de yaşlı nüfus ve sosyal politika uygulamaları. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 11(1), 29-43.
- United Nation (UN) (2022). World Population Prospects 2022, <https://population.un.org/wpp/>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- URL1, We Are Social, (2023). The changing world of digital in 2023, <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- URL2, Elder Abuse in India (2018). Changing cultural ethos and impact of technology. <https://www.helpageindia.org/wp-content/uploads/2018/06/ELDER-ABUSE-IN-INDIA-2018-A-HelpAge-India-report.pdf>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- URL3, Elder Abuse Prevention Program, <https://www.ioaging.org/collaborations-elder-protection/elder-abuse-prevention>. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- World Health Organisation (WHO). (2020) Decade of healthy ageing 2021-2030 https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_28. Erişim Tarihi: 29.01.2024
- Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 9(2), 130-144.
- Yıldırım Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı: ileri yaş grubu üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 44, 19-31. DOI:10.17064/iuifhd.85167.
- Yıldırım, B., & Kılıç, C. (2021). Dijital okuryazarlık odağında eleştirel bir bakış (düşünme) ve değerlendirme. S. Yıldırım, D. Çakmak Karapınar & L. Bayındır (Ed.). *Dijital Okuryazarlık* (s. 198-211). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Yıldızaç, B., & Demir, F. (2021). Siber zorbalık üzerine nitel bir araştırma. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 1(1), 116-139.
- Yorulmaz, D. S., & Karadeniz, H. (2022). Siber şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler ve hemşirelerin rolü: geleneksel derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1), 232-238.
- Yüceer Kardeş, T., & Akgül Gök, F. (2020). Dijital bağımlılık ve satir yaklaşımı bağlamında iletişim. H. H. Aygül, E. Eke (Ed.), *Dijital Bağımlılık ve Hastalıklar* (s.105-124), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zain, A. (2020). Yaşlanma dostu akıllı telefonlar: Yaşlıların akıllı telefon 'kullanabilirliğini' anlamak için tasarım ve kullanıcı arayüzü analizi. M. Fiğan & Y. Dede Özdemir (Ed.), *Dijital Kültür Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma* (s. 297-313). Alternatif Bilişim.